УДК 355.343:2–74:355.357 (477)
DOI https://doi.org/10.31392/cult.alm.2024.4.10

Руснак Юрій Іванович,
кандидат юридичних наук, старший дослідник,
заслужений юрист України, заступник начальника центру –
начальник науково-дослідного управління проблем ресурсного забезпечення у воєнній сфері,
сфері оборони та військового будівництва
Центру воєнно-стратегічних досліджень
Національного університету оборони України
orcid.org/0000-0002-1418-5793

ФОРМУВАННЯ СЛУЖБИ ВІЙСЬКОВОГО КАПЕЛАНСТВА В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Стаття є дослідженням капеланської служби в Збройних Силах України. Визначено, що капеланська служба в Збройних Силах України – це важливий складник духовного життя військовослужбовців. Капелани, представляючи різні релігійні конфесії, забезпечують духовну підтримку військовослужбовців. У відповідь на агресію російської федерації у 2014 році виникла необхідність удосконалити на законодавчому рівні діяльність військових капеланів у Збройних Силах України, оскільки потрібно було забезпечувати духовну та моральну підтримку військовослужбовців в умовах ведення бойових дій. У статті автор детально аналізує, як відбувалося становлення та розвиток законодавчої бази щодо впровадження капеланської служби в процесі проведення антитерористичної операції та операції Об'єднаних сил на Сході нашої держави в період з 2014 до 2022 року. Установлено, що за окреслений період ухвалено низку нормативно-правових актів, які на належному рівні врегулювали діяльність військових капеланів у Збройних Силах України. Важливим етапом у розвитку капеланської служби в Україні стало ухвалення Закону України «Про Службу військового капеланства» у 2021 році. Цей закон уперше в історії Збройних Сил України законодавчо визначив порядок регулювання відносин у сфері забезпечення права військовослужбовців на свободу світогляду та віросповідання. Також у Законі окреслено правові, організаційні основи та принципи функціонування служби військового капеланства.

Окремо автор звертає увагу на ключові нормативно-правові акти щодо діяльності військових капеланів, ухвалені в умовах широкомасштабного вторгнення російської федерації в Україну в лютому 2022 року. Так, дослідження трансформації законодавчої бази військового капеланства в Збройних Силах України є вкрай важливим та необхідним для забезпечення всебічного розуміння ролі капеланів в умовах російсько-української війни, а також з метою вдосконалення законодавчої бази, що регулює окреслену сферу.

Ключові слова: агресія російської федерації, капеланська служба, Збройні Сили України, моральна підтримка військовослужбовців.

Rusnak Yurii,
PhD. in Law, Senior Researcher, Honored Lawyer of Ukraine,
Deputy Head of the Center – Head of the Research Department on Resource Provision Issues
in the Military Sphere,
Defense and Military Construction of the Center for Military-Strategic Studies
of the National Defense University of Ukraine
orcid.org/0000-0002-1418-5793

FORMATION OF THE MILITARY CHAPLAINCY SERVICE IN THE ARMED FORCES OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR: A HISTORICAL AND LEGAL PERSPECTIVE

The article explores the chaplaincy service within the Armed Forces of Ukraine, emphasizing its importance as a key component of the spiritual life of service members. Chaplains, representing various religious denominations,

provide essential spiritual support to military personnel. In response to the Russian Federation's aggression in 2014, there arose a need to enhance the legislative framework governing the activities of military chaplains in Ukraine's Armed Forces, in order to provide both spiritual and moral support to service members engaged in combat. The author examines in detail the development and establishment of a legal foundation for the implementation of chaplaincy service during the anti-terrorist operation and Joint Forces Operation in Eastern Ukraine from 2014 to 2022. It is established that during this period, a series of regulatory acts were enacted to adequately govern the activities of military chaplains within the Armed Forces of Ukraine. A significant milestone in the development of chaplaincy in Ukraine was the adoption of the Law of Ukraine "On the Military Chaplaincy Service" in 2021. This law, for the first time in the history of Ukraine's Armed Forces, formally established the regulatory framework for safeguarding the rights of service members to freedom of conscience and religion. The law also outlined the legal, organizational, and operational principles for the functioning of the chaplaincy service.

The author further highlights key regulatory acts regarding the activities of military chaplains enacted in response to the large-scale invasion by the Russian Federation in February 2022. Thus, the study of the transformation of the legislative framework for military chaplaincy in Ukraine's Armed Forces is crucial for a comprehensive understanding of the chaplains' role in the context of the Russia-Ukraine war and to improve the legislative framework governing this field.

Key words: Russian Federation aggression, chaplaincy service, Armed Forces of Ukraine, moral support for military personnel.

Вступ. Постановка проблеми. З початком російської збройної агресії у 2014 році та окупації Автономної Республіки Крим, а також окремих районів Донецької та Луганської областей перед Україною постали нові виклики, які вимагали перегляду підходів до забезпечення не тільки матеріальних потреб військовослужбовців, а й морально-етичних. російська федерація (рф) використовувала широкий арсенал гібридних інструментів, поширювала пропаганду та здійснювала психологічні операції, унаслідок чого виникла гостра необхідність у формуванні внутрішньої єдності у військових колективах та забезпеченні моральної стійкості військовослужбовців. З початком російсько-української війни особливої актуальності та значущості набуло військове капеланство. Так, військові капелани надавали значну духовну підтримку військовослужбовцям, забезпечували їх психоемоційну стійкість, а також підвищували рівень патріотизму й формували морально-етичні цінності. Окреслені події стали підґрунтям для формування та розвитку законодавчої бази щодо діяльності військових капеланів у Збройних Силах України.

В умовах широкомасштабного вторгнення рф в Україну у 2022 році значно зросла роль військових капеланів у результаті масштабу бойових дій та залученні великої кількості особового складу. Тому дослідження розвитку законодавчої бази щодо діяльності військового капеланства в Збройних Силах України в умовах російсько-української війни є вкрай актуальним як з погляду історичної ретроспективи в умовах проведення антитерористичної операції (АТО) та операції Об'єднаних сил (ООС) на Сході України, так і в умовах широкомасштабного вторгнення рф.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню становлення та розвитку капеланства в Збройних Силах України присвячено низку праць науковців. Так, зокрема, військове капеланство досліджували: І. Голяченко, М. Ващук, І. Єленич, І. Риженко, С. Скуріхін та інші.

У своїй роботі О. Томчук досліджував волонтерську душпастирську службу в зоні АТО. У праці В. Гоголя та Р. Делятинського окреслено історію становлення військового капеланства в Збройних Силах України у період з 1991 до 2022 року. Дослідження О. Костюка спрямовано на аналіз капеланства в структурі морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України у 2022–2023 роках. Утім, тривала агресія рф зумовлює подальші дослідження окресленої теми.

Мета і завдання статті – дослідити формування та розвиток законодавчої бази щодо діяльності служби військового капеланства в Збройних Силах України в умовах російсько-української війни.

Виклад основного матеріалу. Із квітня 2014 року в умовах проведення АТО на Сході України почав зароджуватися волонтерський рух капеланів. Для священнослужителів стали звичними виїзди до військових підрозділів, які перебувають на бойових завданнях (Томчук, 2018). Священники перебували з підрозділами в найнебезпечніших місцях зони проведення

АТО, безпосередньо виїжджали на лінію зіткнення та фактично мігрували за окремими військовими підрозділами. Крім того, вони переміщувалися між підрозділами певного батальйону й спілкувалися з військовослужбовцями на місцях (у бліндажах, окопах). Це дало змогу ефективно встановити зв'язок між капеланством як майбутньою традиційною інституцією та самими солдатами й офіцерами. Окреслене дало змогу капеланству впливати на морально-психологічний стан військових підрозділів (Костюк, 2023).

2 липня 2014 року Кабінетом Міністрів України видано Розпорядження «Про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах, Національній гвардії та Державній прикордонній службі» № 677-р (Про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах, Національній гвардії, Державній спеціальній службі транспорту та Державній прикордонній службі, 2014), відповідно до якого в пункті 1 визначено, що Міністерству оборони, Міністерству внутрішніх справ та Адміністрації Державної прикордонної служби доручалося в місячний термін розробити та затвердити відповідно до компетенції положення про службу військового духовенства (капеланську службу) в Збройних Силах, Національній гвардії та Державній прикордонній службі, визначивши, що священнослужителі, які запропоновані релігійними організаціями та успішно пройшли відбір, працевлаштовуються з укладенням відповідних трудових договорів у підрозділи Збройних Сил, Національної гвардії та Державної прикордонної служби, належать до персоналу Збройних Сил, Національної гвардії та Державної прикордонної служби і є військовими священниками (капеланами). Крім того, здійснити в місячний строк після затвердження зазначених положень відбір осіб з числа священнослужителів, які запропоновані релігійними організаціями для забезпечення душпастирської опіки військовослужбовців і резервістів Збройних Сил, Національної гвардії та Державної прикордонної служби, згідно з вимогами таких положень. Окремо звертається увага на організацію навчання військових священників (капеланів) основ військової справи, а також їх військово-гуманітарну та військово-психологічну підготовку.

Затвердження зазначеного Розпорядження стало основою для подальшого ухвалення нормативно-правових актів Міністерства оборони та Міністерства внутрішніх справ з метою налагодження діяльності військових капеланів і створення відповідних штатних посад.

У січні 2015 року на виконання пункту розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 року № 677-р «Про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах, Національній гвардії та Державній прикордонній службі» та з метою організації діяльності військових священників (капеланів) у Збройних Силах України Міністерством оборони України видано Наказ «Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України» від 27 січня 2015 року № 40 (Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України, 2015). У цьому Положенні визначено призначення, головні завдання, порядок діяльності, взаємодію, права й обов'язки підрозділів (посадових осіб) з питань служби військового духовенства (капеланства), органів військового управління, військових священників (капеланів), консультативно-дорадчого органу – Ради в справах душпастирської опіки при Міністерстві оборони України, а також уповноважених від релігійних організацій за співробітництво з Міністерством оборони України у сфері реалізації особовим складом права на свободу світогляду й віросповідання.

Також у цьому Положенні зазначалося, що військові священники (капелани) є фізичними особами, які мають духовну освіту, є священнослужителями зареєстрованої в Україні релігійної організації, пройшли відбір та прийняті на роботу на посади працівників у військових частинах, військових навчальних закладах, установах та організаціях Збройних Сил України для задоволення релігійних потреб особового складу.

14 грудня 2016 року Розпорядженням Кабінету Міністрів України внесено зміни до Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 року № 677 «Про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах, Національній гвардії та Державній прикордонній службі», відповідно до

якого назву Розпорядження викладено в такій редакції: «*Про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах, Національній гвардії, Державній спеціальній службі транспорту та Державній прикордонній службі*» (Про внесення змін до розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 677, 2016).

7 липня 2015 року Міністерством оборони України видано Наказ «Про затвердження Положення про Управління з питань служби військового духовенства (капеланства) та Положення про територіальні відділення з питань служби військового духовенства (капеланства)» № 320. Відповідно до п. 1.1 вказаного Наказу, Управління з питань служби військового духовенства (капеланства) визначався як відокремлений підрозділ Міністерства оборони України, призначення якого полягало в організації підготовки, розподілу та організації діяльності військових священників (капеланів) задля задоволення релігійних потреб військовослужбовців та працівників Збройних Сил України. Крім того, Наказом передбачалося створення чотирьох територіальних відділень з питань служби військового духовенства (капеланства): Західне, Північне, Східне, Південне, та визначено зони їх відповідальності (Додаток до Положення про територіальні відділення) (Скуріхін, 2021). Окреслений Наказ втратив чинність на підставі Наказу Міністерства оборони України «Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства оборони України від 07.07.2015 № 320» від 10 квітня 2017 року № 216 (Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства оборони України від 07.07.2015 № 320, 2017).

У 2016 році робилися подальші кроки щодо вдосконалення служби військового капеланства в Збройних Силах України. Так, 14 грудня 2016 року було видано Наказ Міністерства оборони «Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України» № 685, на підставі якого втратив чинність Наказ Міністерства оборони України від 27 січня 2015 року № 40 «Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України» (Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України, 2016). У новому Положенні визначали основні завдання, порядок діяльності структурних підрозділів (посадових осіб) Міністерства оборони України, Збройних Сил України з питань організації діяльності служби військового духовенства (капеланства) та права й обов'язки військових священників (капеланів). Варто зазначити, що цей Наказ втратив чинність відповідно до Наказу Міністерства оборони України «Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства оборони України від 14 грудня 2016 року № 685» від 18 липня 2023 року № 420 (Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства оборони України від 14 грудня 2016 року № 685, 2023).

Отже, з 2017 року в Україні офіційно почав функціонувати інститут військового капеланства, військовий священник став штатною посадою, яка прирівнювалася до посади заступника командира полку або батальйону. Утім, на необхідності щодо запровадження інституту капеланів у військових формуваннях України наголошувалося ще з початком бойових дій на Сході України, коли український капеланський рух уже почав набувати власних унікальних рис (Ващук, 2018).

У 2018 році в умовах проведення ООС на Сході України продовжувалося вдосконалення законодавчої бази. Так, було видано Наказ Генерального штабу Збройних Сил України «Про затвердження Положення про духовні центри Збройних Сил України» від 20 листопада 2018 року № 417 (Про затвердження Положення про духовні центри Збройних Сил України, 2018). Цим Наказом визначено порядок організації діяльності та використання духовних центрів Збройних Сил України. У Наказі зазначено, що заборонено допускати до духовних центрів на території військових частин представників релігійних організацій, центри яких розташовані на території країн-агресорів, діяльність яких може спричинити міжконфесійні конфлікти у військовому середовищі, а також негативно вплинути на морально-психологічний стан особового складу (Етапи становлення служби військового духовенства в Збройних Силах України).

У вересні 2020 року Наказом начальника Генерального штабу Збройних Сил України затверджено Доктрину «Задоволення

духовно-релігійних потреб в об'єднаних операціях», яка стала визначальною з питань організації задоволення духовно-релігійних потреб в об'єднаних операціях (Доктрина «Задоволення духовно-релігійних потреб в об'єднаних операціях», 2020). Протягом 2019–2020 років забезпечення душпастирської опіки військовослужбовців спрямовувалося на розвиток капеланської служби, а саме завдяки вивчення досвіду задоволення духовно-релігійних потреб особового складу в умовах проведення ООС на Сході України, а також досвіду армій держав-членів НАТО стосовно організації діяльності служби військового духовенства та підготовки військових священників (капеланів) (Біла книга – 2019–2020. Збройні Сили України, Держспецтрансслужба, 2021). Варто зазначити, що інститут військового капеланства є одним зі стандартів НАТО, що запроваджується в українську військову систему. Військові капелани в країнах Північноатлантичного альянсу посідають одне з важливих місць, бо турбуються про людину у військовому однострою (Голяченко, 2023).

Важливим та значущим кроком стало ухвалення Закону України «Про Службу військового капеланства» від 30 листопада 2021 року № 1915-IX (Про Службу військового капеланства, 2021), яким уперше в історії Збройних Сил України законодавчо закріплено порядок регулювання відносин у сфері забезпеченні права на свободу світогляду та віросповідання військовослужбовців, а також визначено правові й організаційні засади та принципи діяльності служби військового капеланства (Риженко & Єленич, 2024).

В умовах широкомасштабного вторгнення рф у 2022 році Законом України «Про внесення зміни до розділу IV "Прикінцеві положення" Закону України "Про Службу військового капеланства"» щодо дати набрання чинності від 15 березня 2022 року № 2131-IX внесено зміни до Закону України № 1915-IX (Про внесення зміни до розділу IV «Прикінцеві положення» Закону України «Про Службу військового капеланства» щодо дати набрання чинності, 2022), у результаті чого фактично завершилося законодавче становлення інституту військового капеланства.

У грудні 2022 року до Закону України «Про Службу військового капеланства» внесено зміни Законом України «Про внесення зміни до статті 8 Закону України "Про Службу військового капеланства"» від 13 грудня 2022 року № 2845-IX, зокрема в частині 1 статті 8 (Підготовка військових капеланів) військові капелани Збройних Сил України, Національної гвардії України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та Державної прикордонної служби України проходять навчання за спеціальною програмою підготовки військових капеланів відповідно слова «у навчальному центрі Збройних Сил України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України» замінено словами *«у вищих військових навчальних закладах Збройних Сил України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти»* (Про внесення зміни до статті 8 Закону України «Про Службу військового капеланства», 2022).

Також варто зазначити, що в березні 2024 року Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прав військовослужбовців та поліцейських на соціальний захист» від 21 березня 2024 року № 3621-IX до Закону України «Про Службу військового капеланства» було внесено зміни, зокрема статтю 7 окресленого Закону доповнено частиною третьою такого змісту: «*Не може бути військовим капеланом особа, яка належить до релігійної організації, що визнана такою, що входить до структури (є частиною) релігійної організації, керівний центр (управління) якої розташований у державі, визнаній такою, що здійснила збройну агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України*» (Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прав військовослужбовців та поліцейських на соціальний захист, 2024).

Так, нова сторінка історії військового капеланства в Україні пишеться в складних умовах війни рф проти України, у якій українська нація прагне відстояти незалежність власної держави та загальнолюдські цінності свободи людини, зокрема й право на свободу віросповідання. За таких обставин військові капелани у своєму служінні Богові й народові підтримують моральний дух воїнів і суспільства, сприяють формуванню сучасної української нації (Гоголь & Делятинський, 2022).

Висновки. Отже, основними завданнями капеланської служби в умовах російсько-української війни є підтримка належного морального й духовного стану, а також патріотичне виховання військовослужбовців. Формування та розвиток інституту капеланства в Збройних Силах України здійснювалося в надзвичайно важкий період, в умовах проведення АТО (ООС) на Сході України (з 2014 до 2022 року). Також в умовах широкомасштабного вторгнення в лютому 2022 року законодавцем зроблено значні кроки щодо вдосконалення законодавства стосовно функціонування та діяльності військових капеланів у Збройних Силах України. Окреслене демонструє системність і цілеспрямованість державної політики в зазначеній сфері, відображаючи так необхідність духовно підтримати військовослужбовців в умовах війни.

Список використаних джерел:

Біла книга – 2019–2020. Збройні Сили України, Держспецтрансслужба. Київ, 2021. 196.

Ващук, М. М. (2018). Правові механізми реалізації військово-капеланської служби: українські реалії та польський досвід. Актуальні дослідження правової та історичної науки (випуск 8): *матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / Збірник тез доповідей: випуск 8*, 3–6.

Гоголь, В., Делятинський, Р. (2022). Історія становлення військового капеланства в Збройних Силах України (1991–2022 роки). *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії.* Випуск 42, 26–38.

Голяченко, І. (2023). Компаративний аналіз інституту капеланства. *Актуальні проблеми правознавства,* 1 (33). 77–83.

Доктрина «Задоволення духовно-релігійних потреб в об'єднаних операціях», Генеральний штаб Збройних Сил України (2020). URL: https://dovidnykmpz.info/wp-content/uploads/2020/10/Doktryna-dukhovnykh-potreb.pdf.

Етапи становлення служби військового духовенства в Збройних Силах України, Генеральний штаб Збройних Сил України. *Facebook.* URL: https://www.facebook.com/GeneralStaff.ua/posts/%D0%B5%D1%82%D0%B0%D0%BF%D0%B8-%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B6%D0%B1%D0%B8-%D0%B2%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%B4%D1%83%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0-%D0%B2-%D0%B7%D0%B1%D1%80%D0%BE%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D1%85-%D1%81%D0%B8%D0%BB%D0%B0%D1%85-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8-%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%86%D1%96%D0%B9/1154142448088344/.

Костюк, О. (2023). Капеланство у структурі морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України у 2022–2023 роках. Філософія релігії та медицини в постсекулярну добу: *матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького),* 2018–221.

Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства оборони України від 07.07.2015 № 320, Наказ Міністерства оборони України № 216 (2017). URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/216_nm_2017.pdf.

Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства оборони України від 14 грудня 2016 року № 685, Наказ Міністерства оборони України № 420 (2023). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1314-23#Text.

Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прав військовослужбовців та поліцейських на соціальний захист, Закон України № 3621-IX (2024). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3621-20#Text.

Про внесення змін до розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 677, Розпорядження Кабінету Міністрів України № 964-р (2016). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-2016-р#Text.

Про внесення зміни до розділу IV «Прикінцеві положення» Закону України «Про Службу військового капеланства» щодо дати набрання чинності, Закон України № 2131-IX (2022). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2131-20#Text.

Про внесення зміни до статті 8 Закону України "Про Службу військового капеланства", Закон України № 2845-IX (2022). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2845-20#Text.

Про затвердження Положення про духовні центри Збройних Сил України, Наказ Генерального штабу Збройних Сил України №417 (2018). URL: https://dovidnykmpz.info/zagalni/nakaz-heneral-noho-shtabu-zbroynykh-syl-ukrainy-vid-20-11-2018-417-pro-zatverdzhennia-polozhennia-pro-dukhovni-tsentry-zbroynykh-syl-ukrainy/.

Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України, Наказ Міністерства оборони № 40 (2015). URL: https://www.mil.gov.ua/content/other/MOU40_2015.pdf.

Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України, Наказ Міністерства оборони України № 685 (2016). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0010-17#Text.

Про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах, Національній гвардії, Державній спеціальній службі транспорту та Державній прикордонній службі, Розпорядження Кабінету Міністрів України № 677-р (2014). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/677-2014-%D1%80/ed20140702#Text.

Про Службу військового капеланства, Закон України № 1915-IX (2021). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text.

Риженко, І. М., Єленич, І. С. (2024). Військове капеланство в Україні як засіб формування і підтримки морально-психологічного стану військовослужбовців. Актуальні питання розвитку юридичної науки в період воєнного стану: *Міжнародна науково-практична конференція.* Науково-дослідний інститут публічного права, Львів – Торунь : Liha-Pres, 125–128.

Скуріхін, С. М. (2021). Правові основи церковного служіння в Збройних Силах України. *Юридичний науковий електронний журнал,* (1), 33–37.

Томчук, О. (2018). Волонтерська душпастирська служба в зоні АТО. *Військово-історичний меридіан,* (18), 121–130.

References:

Bila knyha – 2019-2020. Zbroini Syly Ukrainy, Derzhspetstranssluzhba. [White Book – 2019-2020. Armed Forces of Ukraine, State Special Transport Service]. Kyiv. 2021. 196 [in Ukrainian].

Vashchuk, M. M. (2018). Pravovi mekhanizmy realizatsii viiskovo-kapelanskoi sluzhby: ukrainski realii ta polskyi dosvid. [Legal Mechanisms for the Implementation of Military Chaplaincy: Ukrainian Realities and Polish Experience]. Aktualni doslidzhennia pravovoi ta istorychnoi nauky (vypusk 8): *materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii / Zbirnyk tez dopovidei: vypusk 8,* 3–6 [in Ukrainian].

Hohol, V., Deliatynskyi, R. (2022). Istoriia stanovlennia viiskovoho kapelanstva v Zbroinykh Sylakh Ukrainy (1991–2022 roky). [History of the Formation of Military Chaplaincy in the Armed Forces of Ukraine (1991–2022)]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia filos.-politoloh. studii.* Vypusk 42, 26–38 [in Ukrainian].

Holiachenko, I. (2023). Komparatyvnyi analiz instytutu kapelanstva. [Comparative Analysis of the Chaplaincy Institute]. *Aktualni problemy pravoznavstva,* 1 (33). 77–83 [in Ukrainian].

Doktryna "Zadovolennia dukhovno-relihiinykh potreb v obiednanykh operatsiiakh". [Doctrine of 'Satisfaction of Spiritual and Religious Needs in Joint Operations], Heneralnyi shtab Zbroinykh Syl Ukrainy (2020). Retrieved from: https://dovidnykmpz.info/wp-content/uploads/2020/10/Doktryna-dukhovnykh-potreb.pdf [in Ukrainian].

Etapy stanovlennia sluzhby viiskovoho dukhovenstva v Zbroinykh Sylakh Ukrainy. [Stages of the Formation of Military Chaplaincy in the Armed Forces of Ukraine], Heneralnyi shtab Zbroinykh Syl Ukrainy. *Facebook.* Retrieved from: https://www.facebook.com/GeneralStaff.ua/posts/%D0%B5%D1%82%D0%B0%D0%BF%D0%B8-%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B6%D0%B1%D0%B8-%D0%B2%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%B4%D1%83%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0-%D0%B2-%D0%B7%D0%B1%D1%80%D0%BE%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D1%85-%D1%81%D0%B8%D0%BB%D0%B0%D1%85-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8-%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%86%D1%96%D0%B9/1154142448088344/ [in Ukrainian].

Kostiuk, O. (2023). Kapelanstvo u strukturi moralno-psykholohichnoho zabezpechennia Zbroinykh Syl Ukrainy u 2022-2023 rokakh. [Chaplaincy in the Structure of Moral and Psychological Support of the Armed Forces of Ukraine in 2022-2023]. Filosofiia relihii ta medytsyny v postsekuliarnu dobu: *materialy V Mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysviachenoi pamiati svt. Luky (V. F. Voino-Yasenetskoho),* 2018–221 [in Ukrainian].

Pro vyznannia takym, shcho vtratyv chynnist. [On the Recognition as Having Lost Effect], nakazu Ministerstva oborony Ukrainy vid 07.07.2015 № 320, Nakaz Ministerstva oborony Ukrainy № 216 (2017). Retrieved from: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/216_nm_2017.pdf [in Ukrainian].

Pro vyznannia takym, shcho vtratyv chynnist. [On the Recognition as Having Lost Validity], nakazu Ministerstva oborony Ukrainy vid 14 hrudnia 2016 roku № 685, Nakaz Ministerstva oborony Ukrainy № 420 (2023). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1314-23#Text [in Ukrainian].

Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo zabezpechennia prav viiskovosluzhbovtsiv ta politseiskykh na sotsialnyi zakhyst. [On Amending Certain Laws of Ukraine Regarding the Protection of Rights of Service Members and Police Officers for Social Security], Zakon Ukrainy № 3621-IX (2024). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3621-20#Text [in Ukrainian].

Pro vnesennia zmin do rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 2 lypnia 2014 r. № 677. [On Amending the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated July 2, 2014, No. 677], Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy № 964-r (2016). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-2016-r#Text [in Ukrainian].

Pro vnesennia zminy do rozdilu IV "Prykintsevi polozhennia" Zakonu Ukrainy "Pro Sluzhbu viiskovoho kapelanstva" shchodo daty nabrannia chynnosti. [On Amending Section IV 'Transitional Provisions' of the Law of Ukraine 'On the Military Chaplaincy Service' Regarding the Date of Entry into Force], Zakon Ukrainy № 2131-IX (2022). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2131-20#Text [in Ukrainian].

Pro vnesennia zminy do statti 8 Zakonu Ukrainy "Pro Sluzhbu viiskovoho kapelanstva". [On Amending Article 8 of the Law of Ukraine 'On the Military Chaplaincy Service], Zakon Ukrainy № 2845-IX (2022). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2845-20#Text [in Ukrainian].

Pro zatverdzhennia Polozhennia pro dukhovni tsentry Zbroinykh Syl Ukrainy. [On the Approval of the Regulations on Spiritual Centers of the Armed Forces of Ukraine], Nakaz Heneralnoho shtabu Zbroinykh Syl Ukrainy № 417 (2018). Retrieved from: https://dovidnykmpz.info/zagalni/nakaz-heneral-noho-shtabu-zbroynykh-syl-ukrainy-vid-20-11-2018-417-pro-zatverdzhennia-polozhennia-pro-dukhovni-tsentry-zbroynykh-syl-ukrainy/ [in Ukrainian].

Pro zatverdzhennia Polozhennia pro sluzhbu viiskovoho dukhovenstva (kapelansku sluzhbu) u Zbroinykh Sylakh Ukrainy. [On the Approval of the Regulations on the Service of Military Chaplaincy (Chaplain Service) in the Armed Forces of Ukraine], Nakaz Ministerstva oborony № 40 (2015). Retrieved from: https://www.mil.gov.ua/content/other/MOU40_2015.pdf [in Ukrainian].

Pro zatverdzhennia Polozhennia pro sluzhbu viiskovoho dukhovenstva (kapelansku sluzhbu) u Zbroinykh Sylakh Ukrainy. [On the Approval of the Regulations on the Service of Military Chaplaincy (Chaplain Service) in the Armed Forces of Ukraine], Nakaz Ministerstva oborony Ukrainy № 685 (2016). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0010-17#Text [in Ukrainian].

Pro sluzhbu viiskovoho dukhovenstva (kapelansku sluzhbu) u Zbroinykh Sylakh, Natsionalnii hvardii, Derzhavnii spetsialnii sluzhbi transportu ta Derzhavnii prykordonnii sluzhbi. [On the Service of Military Chaplaincy (Chaplain Service) in the Armed Forces, National Guard, State Special Transport Service, and State Border Guard Service], Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy № 677-r (2014). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/677-2014-%D1%80/ed20140702#Text [in Ukrainian].

Pro Sluzhbu viiskovoho kapelanstva. [On the Military Chaplaincy Service], Zakon Ukrainy № 1915-IX (2021). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text [in Ukrainian].

Ryzhenko, I.M., Yelenych, I.S. (2024). Viiskove kapelanstvo v Ukraini yak zasib formuvannia i pidtrymky moralno-psykholohichnoho stanu viiskovosluzhbovtsiv. [Military Chaplaincy in Ukraine as a Means of Shaping and Supporting the Moral and Psychological State of Service Members]. Aktualni pytannia rozvytku yurydychnoi nauky v period voiennoho stanu: *Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia.* Naukovo-doslidnyi instytut publichnoho prava, Lviv – Torun : Liha-Pres, 125–128.

Skurikhin, S. M. (2021). Pravovi osnovy tserkovnoho sluzhinnia v Zbroinykh Sylakh Ukrainy. [Legal Foundations of Church Ministry in the Armed Forces of Ukraine]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal,* (1), 33–37 [in Ukrainian].

Tomchuk, O. (2018). Volonterska dushpastyrska sluzhba v zoni ATO. [Volunteer Chaplaincy Service in the ATO Zone]. *Viiskovo-istorychnyi merydian,* (18), 121–130 [in Ukrainian].